

Co dělá dobrou školu?

Jak žáci vnímají školní prostředí a co přispívá
k jejich pohodě a well-beingu?

Lenka Kollerová, *Psychologický ústav Akademie věd České republiky*

Tomáš Lintner, *Ústav pedagogický věd, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity*

15. 4. 2024

Well-being dospívajících

- Well-being (duševní pohoda), jako jeden z hlavních ukazatelů **psychického zdraví** a klíčových faktorů určujících **výkon ve škole** a akademickou motivaci, v posledních letech klesá.
- Školy mohou **cíleně podporovat** duševní pohodu žáků, ale je třeba **identifikovat charakteristiky školního prostředí**, na které má smysl se při těchto snahách zaměřovat.

Kvalitní vrstevnické vztahy jako cesta k well-beingu

Potřeba přijetí jako základní psychologická potřeba

Naplnění potřeby vede k vyšší psychické pohodě a lepšímu psychickému zdraví. Frustrace či deprivace může vést k ohrožení psychické pohody a zdraví např. smutkem, úzkostmi, sníženým sebehodnocením.

Raná adolescence jako citlivé období

Období sníženého well-beingu, rostoucího významu vrstevnických vztahů a zvýšených problémů spojených s negativními vrstevnickými vztahy.

Cíle studie

1. Zmapovat vybrané **charakteristiky školního prostředí**, které přispívají k psychické pohodě dospívajících, nebo ji naopak ohrožují.
 - Zejména v tomto směru objasnit roli **začleňování** (přátelství, sounáležitosti a přijetí).
2. Zjistit, **zda třídní kolektivy začleňují** dospívající bez ohledu na pohlaví, etnicitu či socioekonomický status (SES) žáků.

Metodický postup studie

- 2386 žáků šestých tříd z celé České republiky (49 % dívek; věkový průměr: 11 let a 9 měsíců)
- měření v jednom časovém bodě – na konci šesté třídy
- *Well-being* - průměr pěti pozitivních emocí: radost, veselost, štěstí, chuť do života a hrdost
- *Podpora ze strany učitelů* – percipovaná (emoční a instrumentální)
- *Začleňování* - soubor tří charakteristik: pocitu, že člověk má ve škole přátele, dále pak pocit, že do školy patří, a že vrstevníci ho mají rádi
- *Vyčleňování* – sociometrie (snížený počet nominací vrstevníky na kamarádství)
- *Negativní pocity spojené se školou* – sebeposouzení pocitů osamění a nudy ve škole

Výsledky – cíl 1: Well-being – rizika a podpora

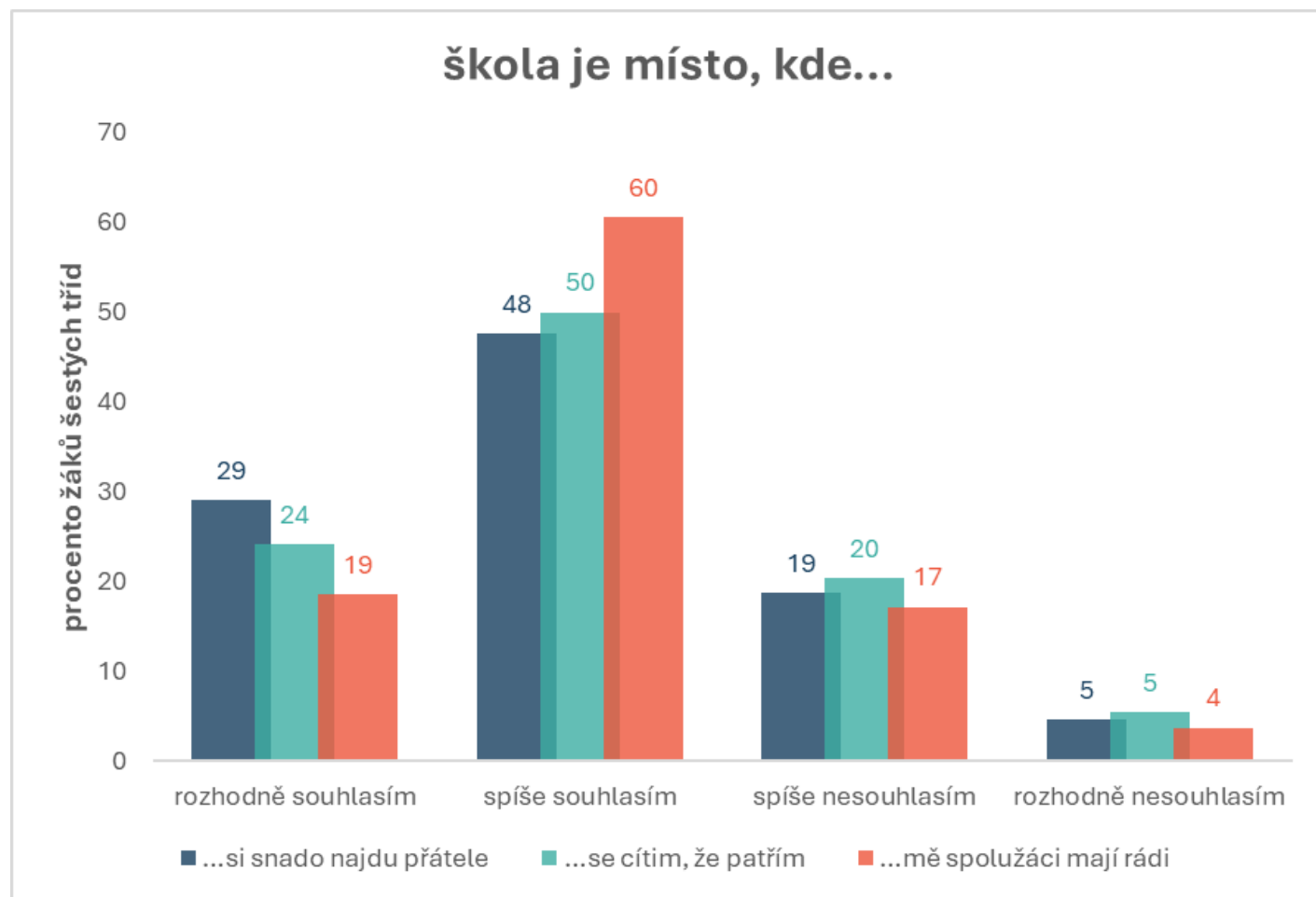
Prediktory	ΔR^2	β
Krok 1 (oblast demografie)	.015***	
Pohlaví chlapec		.07**
Socioekonomické zázemí rodiny		.11***
Krok 2 (oblast motivace)	.084***	
Nuda ve škole		-.29***
Krok 3 (oblast vrstevnických vztahů)	.180***	
Osamění ve škole		-.20***
Začlenění ve škole		.33***
Krok 4 (oblast vztahů s učiteli)	.003**	
Podpora ze stranv učitelů		.05**
Celkové R^2	.282***	

*** $p < .001$; ** $p < 0.01$

Výsledky – cíl 1: Nedostatečná míra začlenění

Nezanedbatelná část žáků (viz graf) vnímá, že **škola spíše není místem**, kde by

- si snadno našli přátele,
- kam by patřili
- nebo kde by je spolužáci měli rádi.

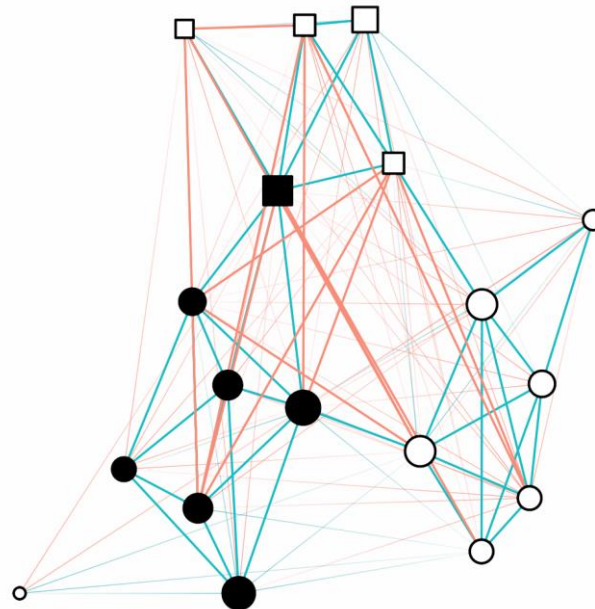

Výsledky – cíl 2: Vyčleňování ve školních třídách

Etnicita a socioekonomický status žáka ovlivňují jejich vyčleňování

- Etnicky minoritní žáci mají v průměru o 15% méně kamarádů než český žáci.
- Žáci s nízkým SES mají v průměru o 5% méně kamarádů než žáci s vysokým SES.
- Efekty etnicity a SES jsou kumulativní.

Bílá barva = čeští žáci
Černá barva = jiná než česká etnicita
Kruh = chlapci
Čtverec = dívky

Výsledky – cíl 2: Vyčleňování ve školních třídách

Složení třídy ovlivňuje vyčleňování minoritních skupin ve třídě.

- Čím více se skupina žáků ocitá v minoritě (pohlaví a etnicita), tím víc je ve třídě vyčleňována.
- Efekty pohlaví a etnicity se kumulují.

PŘÍKLAD:

- *Dívka z národností jinou než českou má až 80 % šanci, že bude ve třídě vyčleňována, jestli bude ve třídě jediná s jinou etnicitou.*
- *Dívka z národností jinou než českou má už jenom 15 % šanci, že bude ve třídě vyčleňována, jestli bude ve třídě polovina třídy žáků s jinou než českou etnicitou.*

Shrnutí výsledků

- **Přestože začleňování ve škole** hraje klíčovou roli v psychické pohodě dospívajících, velká část dospívajících (20 – 25 %) si stěžuje na **nízkou míru začlenění**.
- **Minoritní etnicita a nízký socio-ekonomický status** přispívají k tomu, že jsou někteří dospívající ohroženi vyčleňováním.
- **Nerovnoměrné složení třídy** přispívá k tomu, že někteří dospívající jsou vyčleňováni.

Doporučení – informovanost škol o potřebě rovnoměrného složení tříd

1. **Informovat** učitele a vedení škol o vlivu složení třídy na vyčleňování žáků s minoritní etnicitou či nižším SES.
2. Instruovat školy k tomu, aby
 - a) vytvářely **smíšené třídy s rovnoměrným rozložením pohlaví, etnicity a SES**, a zvýšily tak pravděpodobnost začlenění všech.
 - b) věnovaly **zvýšenou pozornost prevenci vyčleňování** ve třídách s nerovnoměrným rozložením pohlaví, etnicity či socioekonomického statutu.

Doporučení – rozvoj kompetencí učitelů v oblasti začleňování

1. **Identifikovat vzdělávací potřeby** pro různé skupiny (budoucích) učitelů v oblasti podpory začleňování a minimalizace vyčleňování, tj. kompetencí specifikovaných v rámci **Oblasti 3 – Prostředí pro učení** Kompetenčního rámce absolventů učitelství.
2. V návaznosti na zmapování vzdělávacích potřeb doporučujeme **rozšířit, monitorovat a zkvalitnit** vzdělávání učitelů v klíčových kompetencích, jako je:
 - a) *podpora začleňování* do kolektivu - zejména přátelských vztahů a sounáležitosti
 - b) *a prevence a řešení vyčleňování*, zejména s důrazem na ochranu ohrožených žáků (např. žáků s minoritní etnicitou či nižším SES).

S PODPOROU

**Národní
plán
obnovy**

**Financováno
Evropskou unií**
NextGenerationEU